

Nastavni plan i program za bosanski jezik i književnost u trećem razredu gimnazija i srednjih stručnih škola za bošnjačku nacionalnu zajednicu u Republici Srbiji

Opći ciljevi i zadaci nastavnoga predmeta Bosanski jezik i književnost u trećem razredu srednjih škola

Cilj nastavnog predmeta Bosanski jezik i književnost u III razredu srednjih škola je: razvijanje svijesti o bosanskome jeziku kao važnom činiocu bošnjačkog identiteta; trajno njegovanje standardnog bosanskog jezika koji se proučava u odgojno-obrazovnim ustanovama gdje se odvija nastava na bosanskome jeziku; moralni razvoj učenika u skladu sa njihovim nacionalnim identitetom; stalna briga za vlastiti jezik, kulturu i književnost; razvijanje svijesti o očuvanju kulturno-historijske baštine, te ulozi jezika u kulturnom razvoju naroda.

Zadaci nastave bosanskog jezika i književnosti su:

- upoznavanje historije bosanskoga jezika i poimanje složene jezičke povijesti
- upoznavanje i razumijevanje dijalekata bosanskoga jezika
- temeljito usvajanje norme bosanskoga standardnoga jezika
- upoznavanje sa djelima bošnjačke književnosti, književnosti južnoslavenskih naroda i sa svjetskom književnosti
- čitanje i analiza književnih djela u kontekstu složenih društveno-historijskih odnosa, te u kontekstu savremenih i aktuelnih dešavanja

SADRŽAJ I STRUKTURA NASTAVNOGA PLANA I PROGRAMA IZ PREDMETA BOSANSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST ZA TREĆI RAZRED GIMNAZIJA I SREDNJIH STRUČNIH ŠKOLA

Program predmeta Bosanski jezik i književnost sadržajno je i strukturno jednak za sve škole: gimnazije i srednje stručne škole, samo je obimom prilagođen odgovarajućem fondu sati.

Nastavni plan za treći razred predviđa da se u gimnaziji društveno-jezičkoga smjera nastavni sadržaji obrađuju 5 sati sedmično (180 godišnje), u gimnaziji općeg smjera 4 sata sedmično (148 godišnje) u gimnaziji prirodno-matematičkog smjera 3 sata sedmično (111 godišnje); u srednjim stručnim školama u četverogodišnjem trajanju, također, 3 sata sedmično (od 105 do 111 sati godišnje), a u srednjim stručnim školama u trogodišnjem trajanju 2 sata sedmično (60 sati godišnje).

Sadržaji nastavnoga gradiva iz predmeta Bosanski jezik i književnost za III razred gimnazije društveno-jezičkoga smjera

(5 sati sedmično, 180 sati godišnje)

Ciljevi

Cilj nastave bosanskoga jezika i književnosti u III razredu gimnazije (društveno-jezičkoga smjera, općega smjera, prirodno-matematičkoga smjera) je obnavljanje, vježbanje i stalno učenje i usavršavanje standardnog bosanskog jezika koji se proučava u odgojno-obrazovnim ustanovama gdje se odvija nastava na bosanskome jeziku.

Potrebno je obezbjeđivanje i ostvarivanje odgovarajućeg nivoa slušanja, govorenja, čitanja i pisanja te razvijanje sposobnosti komunikacije na bosanskom jeziku u različitim situacijama, kao i stvaranje uslova za funkcioniranje bosanskoga jezika i ovladavanje potrebnim jezičkim pojmovima, književnim vrstama i stilovima.

Cilj je razvijanje vlastitog jezičkog stvaralaštva i istraživačke radoznalosti kao i razumijevanje različitih medijskih jezika uz uspješno korištenje informacijsko-komunikacijskih tehnologija u procesu učenja.

Unapređenje jezičke i funkcionalne pismenosti potrebne za nastavak obrazovanja i profesionalni razvoj, podrška razvoju međupredmetnih kompetencija, izražavanje vlastitih misli, osjećaja, ideja, stavova, njegovanje i razvijanje čitalačke kompetencije i interpretacijske vještine, razvijanje literarnih afiniteta, razvijanje sposobnosti komunikacije u različitim situacijama.

Razvijanje svijesti o očuvanju kulturno-historijske baštine kao i osposobljavanje učenika za cjeloživotno učenje i poticanje i razvijanje samostalnosti, samopouzdanja, odgovornosti i kreativnosti.

Ovladavanje jezičkom strukturom i u vezi s tim izgrađivanje svijesti o ulozi jezika u kulturnom razvoju naroda, razvijanje sposobnosti očuvanja jezičkih vrijednosti te osposobljavanje učenika da se pouzdano koriste jezičkom literaturom u daljem obrazovanju.

Razvijanje sposobnosti javnog nastupanja i govorenja pred drugima, razvijanje saradničkog učenja i njegovanje saradnje uopće, prihvatanje uzajamne komunikacije, rješavanje problema raspravom, razgovorom i dijalogom, razlikovanje činjenica od mišljenja, korištenje informacija iz različitih izvora (rječnici, atlasi, enciklopedije, internet i ostali mediji), učenje o pravilnom i uspješnom odabiru određenih tehnika i strategija učenja te procjenjivanje koliko su one dobre za nastavu bosanskoga jezika i književnosti.

Zadaci

Zadaci nastave bosanskoga jezika su:

- proučavanje bosanskoga jezika kao sistema na svim nivoima strukture;
- tumačenje jezičkih pojava u naslijeđenim i novostvorenim djelima;
- osposobljavanje učenika za praktičnu primjenu teorijskih znanja o jezičkim pojavama;
- upoznavanje historije jezika i poimanje složene jezičke povijesti;
- razumijevanje dijalekata bosanskoga jezika;
- razumijevanje književnosti kao umjetnosti;
- upoznavanje sa djelima bošnjačke književnosti, književnosti južnoslavenskih naroda i sa svjetskom književnosti;
- upoznavanje sa razvojnim epohama i periodima u historiji književnosti;
- razumijevanje književnih i jezičkih činjenica: razvijanje sposobnosti za kritičko sagledavanje jezičkih i drugih umjetnina te njihovo estetsko i kulturološko vrednovanje;
- razumijevanje naučnog pogleda na kojem se tumače književne i jezičke činjenice s obzirom na jezički kod i na historijske presjeke, a u skladu sa savremenim poimanjem retorike, estetike, teorije komunikacije i semiotike;
- upoznavanje medija i kanala kojima su se tokom historije prenosile i predavale naraštajima jezičke činjenice: rukopisi, knjige časopisi, manifestacije, književni i jezikoslovni pokreti i skupovi, moderna sredstva masovnog komuniciranja;
- osposobljavanje učenika za čitanje u skladu sa novim tehnologijama i idejama;
- osposobljavanje učenika da prenose informacije na jasan, logičan, precizan i sažet način.

Naziv programskih sadržaja

I JEZIK 66

Sintaksa 19+13

- Sintaksa (pojam i predmet sintakse), 1
- Riječi (punoznačne i nepunoznačne), 1
- Sintaksema (sintaksema i sintagma, preobrazba sintaksema u sintagmama),1
- Tipovi i vrste sintagme,1
- Sintagma i rečenica, 1
- Rečenica - komunikacijska i gramatička jedinica, 1
- Vrste rečenica po sastavu, 1
- Predikat i subjekat, 1
- Objekt i adverbijalne (priloške) odredbe, 1
- Atribut i apozicija, 1
- Prosta rečenica (struktura i tipovi prostih rečenica), 1
- Složena rečenica – vrste i slaganje složenih rečenica, 1
- Analiza, intonacija složenih rečenica i rečenična kondenzacija, 1
- Nezavisnosložene rečenice, 1
- Tipovi nezavisnosloženih rečenica, 1
- Zavisnosložene rečenice, ustrojstvo i tipovi, 1
- Zavisnosložene rečenice s objekatskom surečenicom, 1
- Zavisnosložene rečenice s adverbijalnim surečenicama, 1
- Zavisnosložene rečenice s atributskom i apozicijskom surečenicom, 1

Tekstologija 3+2

- Vezani tekst - struktura, uključivanje, ustrojstvo, 1
- Tipovi veze među rečenicama u vezanom tekstu, 1

- Tekstualni konektori 1

Jezik u upotrebi 17

- Raspravljanje, diskusija, kritika, 1
- Školski pismeni zadatak (4x4), 16

Pravopis 4+2

- Interpunkcijski znaci u složenim rečenicama, 2
- Pisanje skraćenica, 2

Historija jezika 4+2

- Bosanski, hrvatski i srpski jezik u 19. stoljeću, 2
- Naziv bosanski jezik - norma i standardizacija, 2

II KNJIŽEVNOST I LEKTIRA 114 sati

Realizam 21+11

Realizam u Evropi

- Realizam u Evropi, 1
- Roman u evropskoj književnosti, 1
- Stilsko-strukturalne karakteristike pripovjedne književnosti, 1
- Onore de Balzak: *Čiča Gorio*, L 2
- Gustav Flaubert: *Madam Bovari*, L 2
- Stendal: *Crveno i crno*, L 2
- Fjodor Mihajlovič Dostojevski: *Zločin i kazna*, L 3
- Nikolaj Vasiljevič Gogolj: *Šinjel*, 1
- Lav Nikolajevič Tolstoj: *Ana Karenjina*, 3

Realizam u južnoslavenskim književnostima

- Realizam u južnoslavenskim književnostima, 1
- Laza Lazarević (izbor), 1
- Stevan Sremac: *Zona Zamfirova*, 2
- Radoje Domanović: *Voda*, 1

Bošnjačka preporodna književnost 18+4

- Bošnjačka preporodna književnost, opće napomene, 1
- Zatišje u književnom stvaralaštvu Bošnjaka (1878-1882), 1
- Doba književnog bosanstva (1883-1897), 1
- Doba književne polarizacije (1894-1905), 1
- Listovi i književna izdanja (kraći pregled), 1
- Listovi: *Bošnjak*, *Behar*, *Gajret* i *Biser*, 1
- Mehmed-beg Kapetanović Ljubušak (izbor), 2
- Safvet-beg Bašagić (izbor), 2
- Edhem Mulabdić: *Zeleno busenje*, L 2
- Osman-Aziz (izbor), 1
- Nafija Sarajlić: *Teme*, 1
- Abdurezak H. Bjelevac: *Minka*, L 1
- Husein Đogo Dubravić: *Sreća mladog Ljubovića*, 1
- Zija Dizdarević (izbor iz pripovijedaka), 1
- Alija Nametak (izbor iz pripovijedaka), 1

Moderna 10+6

- Moderna u svjetskoj književnosti (pregled), 1
- Šarl Bodler (izbor), 1
- Artur Rembo, (izbor), 1
- Pol Verlen (izbor), 1
- Rajner Marija Rilke (izbor), 1

- Volt Vitmen (izbor), 1
 - Henrik Ibzen: *Nora*, 1
 - Antun Pavlović Čehov (izbor), 1
 - Halil Džubran (izbor), 1
- Moderna u južnoslavenskim književnostima, 1**
- Moderna u srpskoj književnosti, 4+3**
- Bora Stanković: *Nečista krv*, 2
 - Petar Kočić (izbor), 1
 - Aleksa Šantić (izbor), 1
- Moderna u bošnjačkoj književnosti, 2 +2**
- M. Ć. Ćatić (izbor), 1
 - Osman Đikić (izbor), 1

Književnost između dva svjetska rata 10+3

Književnost u svijetu

- Književnost u svijetu, 1
- Marsel Prust: *Put do Svana*, L 2
- Franc Kafka: *Proces*, L 2
- Taha Husein: *Dani*, L 2
- Viljem Fokner: *Buka i bijes*, L 2

Južnoslavenske književnosti između dva svjetska rata 10+10

Srpska književnost između dva svjetska rata (pregled), 1

- M. Crnjanski: *Sumatra*, 1
- Branislav Nušić: *Gospođa ministarka*, 1
- Isak Samokovlija (izbor), 1

Bošnjačka književnost, 1

- Hamza Humo (izbor iz poezije), 1
- Hamza Humo: *Grozdanić kikut*, 1
- Ahmed Muradbegović (izbor), 1
- Hasan Kikić: *K. und K. goveda*, 1
- Književno-znanstvene vrste, 1

Sadržaji nastavnoga gradiva iz predmeta Bosanski jezik i književnost za III razred gimnazije općeg smjera

(4 sata sedmično, 144 sata godišnje)

Naziv programskih sadržaja

I JEZIK 50

Sintaksa 19+5

- Sintaksa (pojam i predmet sintakse), 1
- Riječi (punoznačne i nepunoznačne), 1
- Sintaksema (sintaksema i sintagma, preobrazba sintaksema u sintagmama), 1
- Tipovi i vrste sintagme, 1
- Sintagma i rečenica, 1
- Rečenica - komunikacijska i gramatička jedinica, 1
- Vrste rečenica po sastavu, 1
- Predikat i subjekat, 1
- Objekt i adverbijalne (priloške) odredbe, 1

- Atribut i apozicija, 1
- Prosta rečenica (struktura i tipovi prostih rečenica), 1
- Složena rečenica – vrste i slaganje složenih rečenica, 1
- Analiza, intonacija složenih rečenica i rečenična kondenzacija, 1
- Nezavisnosložene rečenice, 1
- Tipovi nezavisnosloženih rečenica, 1
- Zavisnosložene rečenice, ustrojstvo i tipovi, 1
- Zavisnosložene rečenice s objekatskom surečenicom, 1
- Zavisnosložene rečenice s adverbijalnim surečenicama, 1
- Zavisnosložene rečenice s atributskom i apozicijskom surečenicom, 1

Tekstologija 3

- Vezani tekst - struktura, uključivanje, ustrojstvo, 1
- Tipovi veze među rečenicama u vezanom tekstu, 1
- Tekstualni konektori 1

Jezik u upotrebi 17

- Raspravljanje, diskusija, kritika, 1
- Školski pismeni zadatak (4x4), 16

Pravopis 2+1

- Interpunkcijski znaci u složenim rečenicama, 1
- Pisanje skraćenica, 1

Historija jezika 2+1

- Bosanski, hrvatski i srpski jezik u 19. stoljeću, 1
- Naziv bosanski jezik - norma i standardizacija, 1

II KNJIŽEVNOST I LEKTIRA 94 sati

Realizam 15+4

Realizam u Evropi, 1

- Roman u evropskoj književnosti, 1
- Stilsko-strukturalne karakteristike pripovjedne književnosti, 1
- Onore de Balzak: *Čiča Gorio*, L 2
- Gistav Flober: *Madam Bovari*, L 2
- Stendal: *Crveno i crno*, L 2
- Fjodor Mihajlovič Dostojevski: *Zločin i kazna*, L 3
- Nikolaj Vasiljevič Gogolj: *Šinjel*, 1
- Lav Nikolajevič Tolstoj: *Ana Karenjina*, 2

Realizam u južnoslavenskim književnostima 3+1

- Relizam u južnoslavenskim književnostima, 1
 - Laza Lazarević (izbor), 1
 - Radoje Domanović: *Voda*, 1

Bošnjačka preporodna književnost 12+3

- Bošnjačka preporodna književnost, opće napomene, 1
- Zatišje u književnom stvaralaštvu Bošnjaka (1878-1882), 1
- Doba književnog bosanstva (1883-1897), 1
- Doba književne polarizacije (1894-1905), 1
- Listovi i književna izdanja (kraći pregled), 1
- Listovi: *Bošnjak*, *Behar*, *Gajret* i *Biser*, 1
- Mehmed-beg Kapetanović Ljubušak (izbor), 1
- Safvet-beg Bašagić (izbor), 1
- Edhem Mulabdić: *Zeleno busenje*, L 1
- Osman-Aziz (izbor), 1
- Nafija Sarajlić: *Teme*, 1

- Abdurezak H. Bjelevac: *Minka*, L 1

Moderna 16+4

Moderna u svjetskoj književnosti (pregled), 1

- Šarl Bodler (izbor), 1
- Artur Rembo, (izbor), 1
- Pol Verlen (izbor), 1
- Rajner Marija Rilke (izbor), 1
- Volt Vitmen (izbor), 1
- Henrik Ibzen: *Nora*, 1
- Antun Pavlović Čehov (izbor), 1
- Halil Džubran (izbor), 1
- Moderna u južnoslavenskim književnostima, 1

Moderna u srpskoj književnosti, 4+ 1

- Bora Stanković: *Nečista krv*, 2
- Petar Kočić (izbor), 1
- Aleksa Šantić (izbor), 1

Moderna u bošnjačkoj književnosti, 2+1

- M.Ć. Ćatić (izbor), 1
- Osman Đikić (izbor), 1

Književnost između dva svjetska rata 9+3

Književnost u svijetu

- Književnost u svijetu, 1
- Marsel Prust: *Put do Svana*, L 2
- Franc Kafka: *Proces*, L 2
- Taha Husein: *Dani*, L 2
- Viljem Fokner: *Buka i bijes*, L 2

Južnoslavenske književnosti između dva svjetska rata 10+6

- Srpska književnost između dva svjetska rata (pregled), 1
- M. Crnjanski: *Sumatra*, 1
- Branislav Nušić: *Gospođa ministarka*, 1
- Isak Samokovlija (izbor), 1

Bošnjačka književnost, 1

- Hamza Humo (izbor iz poezije), 1
- Hamza Humo: *Grozdanin kikot*, 1
- Ahmed Muradbegović (izbor), 1
- Hasan Kikić: *K. und K. goveda*, 1
- Književno-znanstvene vrste, 1

Sadržaji nastavnoga gradiva iz predmeta Bosanski jezik i književnost za III razred gimnazije prirodno-matematičkoga smjera

(3 sata sedmično, 108 sati godišnje)

Naziv programskih sadržaja

I JEZIK 39

Sintaksa 11+3

- Sintaksa (pojam i predmet sintakse), 1
- Tipovi i vrste sintagme, 1
- Vrste rečenica po sastavu, 1
- Predikat i subjekat, 1
- Objekt i adverbijalne (priloške) odredbe, 1
- Atribut i apozicija, 1
- Prosta rečenica (struktura i tipovi prostih rečenica), 1
- Složena rečenica – vrste i slaganje složenih rečenica, 1
- Nezavisnosložene rečenice, 1
- Tipovi nezavisnosloženih rečenica, 1
- Zavisnosložene rečenice, ustrojstvo i tipovi, 1

Tekstologija 3

- Vezani tekst - struktura, uključivanje, ustrojstvo, 1
- Tipovi veze među rečenicama u vezanom tekstu, 1
- Tekstualni konektori 1

Jezik u upotrebi 17

- Raspravljjanje, diskusija, kritika, 1
- Školski pismeni zadatak (4X4), 16

Pravopis 2

- Interpunkcijski znaci u složenim rečenicama, 1
- Pisanje skraćenica, 1

Historija jezika 2+1

- Bosanski, hrvatski i srpski jezik u 19. stoljeću, 1
- Naziv bosanski jezik - norma i standardizacija, 1

II KNJIŽEVNOST I LEKTIRA 69 sati

Realizam 10+3

Realizam u Evropi, 1

- Roman u evropskoj književnosti, 1
- Stilsko-strukturalne karakteristike pripovjedne književnosti, 1
- Onore de Balzak: *Čiča Gorio*, L 2
- Fjodor Mihajlovič Dostojevski: *Zločin i kazna*, L 2
- Nikolaj Vasiljevič Gogolj: *Šinjel*, 1
- Lav Nikolajevič Tolstoj: *Ana Karenjina*, L 2

Realizam u južnoslavenskim književnostima 1+1

- Realizam u južnoslavenskim književnostima (panoramni pregled: Laza Lazarević, Radoje Domanović), 1

Bošnjačka preporodna književnost 11+3

- Bošnjačka preporodna književnost, opće napomene, 1
- Zatišje u književnom stvaralaštvu Bošnjaka (1878-1882), 1
- Doba književnog bosanstva (1883-1897), 1
- Doba književne polarizacije (1894-1905), 1
- Listovi i književna izdanja (kraći pregled), 1
- Listovi: *Bošnjak*, *Behar*, *Gajret* i *Biser*, 1
- Mehmed-beg Kapetanović Ljubušak (izbor), 1
- Safvet-beg Bašagić (izbor), 1
- Edhem Mulabdić: *Zeleno busenje*, L 1
- Osman-Aziz (izbor), 1
- Nafija Sarajlić: *Teme*, 1

- Abdurezak H. Bjelevac: *Minka*, L 1

Moderna 7+3

Moderna u svjetskoj književnosti (pregled), 1

- Šarl Bodler (izbor), 1
- Artur Rembo ili Pol Verlen (izbor), 1
- Rajner Marija Rilke (izbor), 1
- Volt Vitmen (izbor), 1
- Antun Pavlović Čehov (izbor), 1
- Halil Džubran (izbor), 1

Moderna u srpskoj književnosti, 3+1

- Bora Stanković: *Nečista krv*, 1
- Petar Kočić (izbor), 1
- Aleksa Šantić (izbor), 1

Moderna u bošnjačkoj književnosti, 2+1

- M. Ć. Ćatić (izbor), 1
- Osman Đikić (izbor), 1

Književnost između dva svjetska rata 5+2

Književnost u svijetu, 1

- Franc Kafka: *Proces*, L 2
- Taha Husein: *Dani*, L 2

Južnoslavenske književnosti između dva svjetska rata 12+4

Srpska književnost između dva svjetska rata (pregled), 1

- M. Crnjanski: *Sumatra*, 1
- Branislav Nušić: *Gospođa ministarka*, 2
- Isak Samokovlija (izbor), 1

Bošnjačka književnost, 1

- Hamza Humo (izbor iz poezije), 1
- Ahmed Muradbegović (izbor), 1
- Hasan Kikić: *K. und K. goveda*, 1
- Književno-znanstvene vrste, 1

Način ostvarivanja programa

Program sadrži ciljeve, zadatke i sadržaj nastavnog predmeta Bosanski jezik i književnost. Sadržaj se realizira u okviru dviju programskih cjelina: jezik (sa pravopisom, historijom jezika i jezičkom kulturom) i književnost (sa lekturom). Svi sadržaji se trebaju realizirati po principima postupnosti, horizontalne i vertikalne povezanosti, primjerenosti, savremenosti, korelacije, integracije, socijalne interakcije, individualizacije i diferencijacije, povezanosti sa životom i učeničke aktivnosti. Od ukupnog fonda sati do 70% se odnosi na obradu, a preostali sati na vježbe, utvrđivanja, ponavljanja, sistematizacije, provjere i ocjenjivanja, s tim da nastavnik može u okviru istoga časa kombinovati dva ili više tipova časa. Za nastavno gradivo iz jezika je predviđeno 66 sati u gimnaziji društveno-jezičkog smjera, 50 sati u gimnaziji općeg i 39 sati u gimnaziji matematičkog smjera, a za gradivo iz književnosti 114 sati u gimnaziji društveno-jezičkog smjera, 94 sata u gimnaziji općeg, 69 sati u gimnaziji matematičkog smjera.

Broj sati uz određena nastavna područja i nastavne jedinice je dat unaprijed, ali se time ne umanjuje i ne uskraćuje fleksibilnost u planiranju koja omogućava svakom nastavniku da tempo, dinamiku i nivo složenosti prilagodi potrebama i mogućnostima svakog odjeljenja i svakog učenika. Nastavnik može, uzevši u obzir predznanje, realne mogućnosti i razvijene sposobnosti svakog učenika, praviti manja odstupanja, bilo da poveća ili smanji ukupan broj časova planiranih za neku oblast (ne preporučuju se oscilacije veće od dva časa), ili da mijenja samo tip časa (obrada, vježba, ponavljanje, sistematizacija, provjera).

Programski sadržaji iz jezika omogućavaju učenicima da steknu znanje o jeziku kao društvenoj pojavi i najznačajnijem sredstvu komunikacije, te o jeziku kao sistemu znakova i o njegovim univerzalnim vrijednostima, a pritom će sticati znanja o bosanskom jeziku, njegovom mjestu i ulozi u bogatoj jezičkoj zajednici.

U III razredu gimnazije gradivo iz jezika obuhvata područje sintakse i sintaksičkih jedinica (sintagma, rečenica i vezani tekst). Učenici će obnoviti i proširiti znanja o sintagmi, vrstama i tipovima sintagmi, te značaju razumijevanja sintagme i njenoj ulozi u rečeničnom i izvanrečeničnom ustrojstvu (prisustvo i funkcionalnost sintagme u naslovima, nazivima, u porukama, reklamama...). Pritom je važno ovladati i pojmom sintakse, odnosno ovladati znanjima o punoznačnim i nepunoznačnim riječima, što je nužan preduslov za kvalitetnu analizu i razumijevanje rečenice i rečeničnog ustrojstva. Obnovit će i proširiti znanje o rečenici, sadržaju rečenice, rečeničnim članovima, funkcionalnosti i složenosti rečenice, tipovima rečenica, odnosima među klauzama unutar složene rečenice, nezavisnosloženim i zavisnosloženim rečenicama, jednostrukosloženim i višestrukosloženim rečenicama, rečenici kao temelju svakog (usmenog i pismenog) iskaza. Na kraju će pristupiti obnavljanju i proširivanju znanja o vezanom tekstu kao sintaksičkoj jedinici najvišega ranga te će se prisjetiti tipova vezanog teksta, a učiti će i o tipovima veze među rečenicama u vezanom tekstu, te tekstualnim konektorima. Sadržaji su učenicima poznati odranije, ali oni zahtijevaju novi i potpuniji pristup te će se realizirati na višem teorijskom nivou u odnosu na prethodne razrede. Prilikom realizacije časova iz jezika treba koristiti (kad god je moguće) primjere iz književnih tekstova, a akcenat stavljati na prigodne tekstove iz bošnjačke književnosti.

Pravopis i pravogovor moraju biti prisutni u svakom segmentu izučavanja jezika i književnosti kao i u svim vidovima komunikacije.

Časovi jezičke kulture objedinjuju kreativne i literarne mogućnosti učenika sa usvojenim sadržajima iz jezika i književnosti te pravopisnom normom.

Obavezne su četiri školske zadaće u toku godine sa temama vezanim za NPP ili u skladu sa aktuelnim društvenim dešavanjima.

Svaki nastavnik će u skladu sa stvarnim mogućnostima i konkretnim potrebama odjeljenja pristupiti realizaciji navedenih jedinica. Prilikom planiranja i realizacije nastavnog gradiva treba uzeti u obzir i stalno ponavljanje iz prethodnih razreda te otklanjanje eventualnih propusta u jezičkom, pravopisnom i stilskom izrazu učenika.

Gradivo iz književnosti se može razvrstati u tematske krugove: krug intimnih tema, nacionalno-historijskih tematski krug, pejzaž, krug mistično-okultnih tema... U svaki tematski krug uključuju se reprezentativni tekstovi koji se interpretiraju. U sintezi koja slijedi poslije obrade tematskih krugova izvode se opće odlike književnog pravca i tematskog kruga unutar književnog pravca koji se oblikuje kao stilska formacija.

Gradivo se može strukturirati i na problemsko-idejnoj osnovi ali i u sistemu književnih rodova i vrsta (žanrovsko strukturiranje gradiva) lirika, pripovijedna proza drama, poema, putopis.

Povijesne, sociološke, ekonomske, filozofske i općekulturne informacije ugrađuju se u interpretaciju tekstova i sintezu koja izrasta iz interpretacije.

Značajno je učenike upoznati sa kulturnim i političkim programom narodnog preporoda i reprezentativnim predstavnicima ovog perioda. Na značajnim djelima isticat će se književno-estetske vrijednosti preporodne književnosti.

Svojom idejno-estetskom usmjerenošću preporodna književnost razvija rodoljubiva osjećanja, svijest o pripadnosti svom narodu, ljubav prema jeziku i nacionalnoj baštini, vjeru u pobjedu dobra i pravde...

U interpretaciji književnih tekstova smjenjivat će se različiti tipovi analize (idejno-tematska, psihološka, sociološka, stilistička, etička, filozofska). Gradivo ovog razdoblja trebalo bi interpretirati u sistemu interpretativno-analitičke, informativno-reproduktivne i stvaralačko-problemske nastave.

U realizaciji književnog opusa koji se odnosi na period realizma trebalo bi razgraničiti značenje toga termina jer realizam označava metodu stvaranja i umjetničku epohu. Kao umjetnička epoha realizam se razvija sredinom 19. stoljeća, a kao metoda pojavljuje se od najranijih vremena. Realizmu pripadaju reprezentativni pisci i djela, te teoretičari realizma. Gradivo realizma može se strukturirati prema različitim kriterijima, na osnovu tematsko-problemske usmjerenosti mogli bismo uspostaviti jedan tematski krug koji bi počivao na prikazu građanskog društva (Balzak - *Čiča Gorio*), potom krug koji je posvećen socijalnom reformatoru (Dostojevski – *Zločin i kazna*)....Osim ovog načina metodičkog strukturiranja, može se primijeniti i žanrovski kriterij (socijalni roman, socijalno-psihološki roman, naturalistički roman, realistička novela i realistička drama). Realizam se može posebno proučavati u pojedinim nacionalnim književnostima (francuski realizam, ruski realizam....) S obzirom da realistička epoha obiluje većim epskim strukturama potrebno je ravnomjerno rasporediti čitanje tih djela. Određivanje realizma kao stilske formacije ostvaruje se poslije analize odabranih djela. U sintezu se uključuju historijske, znanstvene, društvene, filozofske i druge obavijesti. Na osnovu toga određuje se realistička epoha. U analizi djela realističkih pisaca možemo izgrađivati moralne principe, tokom analize uglavnom će se primjenjivati princip egzemplarnosti, te interpretativno-analitički i problemsko-stvaralački sistem nastave.

Realizam u djelima južnoslavenskih pisaca zasniva se na tematskim krugovima koji se odnose na propadanje plemstva, odlazak seoske djece u grad, moralno propadanje sela pod utjecajem kapitalističkih odnosa, propadanje intelektualaca u malograđanskoj sredini, socijalna nepravda, pojava zelenaštva i lihvarstva. Učenici će inspirisani tim idejama izraživati svoj stav prema društvenim moralnim i drugim problemima koji su postavljeni u tim djelima. Neki pisci realistične književnosti na južnoslavenskim prostorima njeguju satirični stav prema negativnim društvenim pojavama u obradi realizma može se afirmirati i komparativni pristup realizma pisaca sa južnoslavenskog prostora sa piscima evropskog realizma.

Moderna u evropskoj književnosti najavljuje novu stvaralačku orijentaciju koja ima svoju društvenu pozadinu. Mijenja se duhovna klima, nastaje osjećaj zasićenosti, umora i beznada. Iskazuje se nepovjerenje prema znanosti, u filozofiji dolazi do izražaja iracionalistička komponenta. Na reprezentativnim uzorima učenici će upoznati osnovne tendencije, nova obilježja, nove orijentacije koje afirmiraju proleterski humanizam. U književnosti južnoslavenske moderne dolazi do izražaja kozmopolitska i nacionalna orijentacija. U proučavanju književno-estetskih manira isticat će se izraz koji se uklapa u tokove evropske moderne. Književni tekstovi koji su odabrani za interpretaciju proširit će učenikove spoznaje, te razvijati socijalna i moralna osjećanja, kritički stav prema svijetu, te angažiranje u borbi za afirmaciju lične slobode i ravnopravnosti. Gradivo koje je odabrano iz opusa moderne južnoslavenskih književnih stvaralaca može se obrađivati u interpretativno-analitičkom, stvaralačko-problemskom i informativno-reproduktivnom sistemu.

Sadržaji nastavnoga gradiva iz predmeta Bosanski jezik i književnost za III razred srednjih stručnih četverogodišnjih škola

(3 sata sedmično, od 105 do 111 sati godišnje)

(Napomena: nastavnici čiji plan i program u četverogodišnjim stručnim školama u trećem razredu ima 105 sati na godišnjem nivou, smanjit će broj sati utvrđivanja u oblasti jezika)

Ciljevi

Cilj nastave bosanskoga jezika i književnosti u srednjim stručnim četverogodišnjim školama je obnavljanje, vježbanje i stalno učenje i usavršavanje standardnog bosanskog jezika koji se proučava u odgojno-obrazovnim ustanovama gdje se odvija nastava na bosanskome jeziku.

Potrebno je obezbjeđivanje i ostvarivanje odgovarajućeg nivoa slušanja, govorenja, čitanja i pisanja te razvijanje sposobnosti komunikacije na bosanskom jeziku u različitim situacijama, kao i stvaranje uslova za funkcioniranje bosanskoga jezika i ovladavanje potrebnim jezičkim pojmovima.

Cilj je razvijanje istraživačke radoznalosti kao i razumijevanje različitih medijskih jezika uz uspješno korištenje informacijsko-komunikacijskih tehnologija u procesu učenja.

Unapređenje jezičke i funkcionalne pismenosti potrebne za nastavak obrazovanja i profesionalni razvoj, podrška razvoju međupredmetnih kompetencija, izražavanje vlastitih misli, osjećaja, ideja, stavova, njegovanje i razvijanje čitalačke kompetencije i razvijanje sposobnosti komunikacije u različitim situacijama.

Razvijanje svijesti o očuvanju kulturno-historijske baštine kao i osposobljavanje učenika za cjeloživotno učenje i poticanje i razvijanje samostalnosti, samopouzdanja, odgovornosti i kreativnosti.

Ovladavanje jezičkom strukturom i u vezi s tim izgrađivanje svijesti o ulozi jezika u kulturnom razvoju naroda, razvijanje sposobnosti očuvanja jezičkih vrijednosti te osposobljavanje učenika da se pouzdano koriste jezičkom literaturom u daljem obrazovanju.

Razvijanje sposobnosti javnog nastupanja i govorenja pred drugima, razvijanje saradničkog učenja i njegovanje saradnje uopće, prihvatanje uzajamne komunikacije, rješavanje problema raspravom, razgovorom i dijalogom, razlikovanje činjenica od mišljenja, korištenje informacija iz različitih izvora (rječnici, atlasi, enciklopedije, internet i ostali mediji), učenje o pravilnom i uspješnom odabiru određenih tehnika i strategija učenja te procjenjivanje koliko su one dobre za nastavu bosanskoga jezika i književnosti.

Zadaci

Zadaci nastave bosanskoga jezika su:

- proučavanje bosanskoga jezika kao sistema na svim nivoima strukture;
- tumačenje jezičkih pojava u naslijeđenim i novostvorenim djelima;
- osposobljavanje za praktičnu primjenu teorijskih znanja o jezičkim pojavama;
- upoznavanje historije jezika i poimanje složene jezičke povijesti;
- razumijevanje dijalekata bosanskoga jezika;
- razumijevanje književnosti kao umjetnosti;
- upoznavanje sa djelima bošnjačke književnosti, književnosti južnoslavenskih naroda i sa svjetskom književnosti;
- upoznavanje sa razvojnim epohama i periodima u historiji književnosti;
- upoznavanje medija i kanala kojima su se tokom historije prenosile i predavale naraštajima jezičke činjenice: rukopisi, knjige časopisi, manifestacije, književni i jezikoslovni pokreti i skupovi, moderna sredstva masovnog komuniciranja;
- osposobljavanje učenika za čitanje u skladu sa novim tehnologijama i idejama;
- osposobljavanje učenika da prenose informacije na jasan, logičan, precizan i sažet način.

Naziv programskih sadržaja

I JEZIK 39

Sintaksa 11+3

- Sintaksa (pojam i predmet sintakse), 1
- Tipovi i vrste sintagme, 1
- Vrste rečenica po sastavu, 1
- Predikat i subjekat, 1
- Objekt i adverbijalne (priloške) odredbe, 1
- Atribut i apozicija, 1
- Prosta rečenica (struktura i tipovi prostih rečenica), 1
- Složena rečenica – vrste i slaganje složenih rečenica, 1
- Nezavisnosložene rečenice, 1
- Tipovi nezavisnosloženih rečenica, 1
- Zavisnosložene rečenice, ustrojstvo i tipovi, 1

Tekstologija 3

- Vezani tekst - struktura, uključivanje, ustrojstvo, 1
- Tipovi veze među rečenicama u vezanom tekstu, 1
- Tekstualni konektori 1

Jezik u upotrebi 17

- Raspravljavanje, diskusija, kritika, 1
- Školski pismeni zadatak (4X4), 16

Pravopis 2

- Interpunkcijski znaci u složenim rečenicama, 1
- Pisanje skraćenica, 1

Historija jezika 2+1

- Bosanski, hrvatski i srpski jezik u 19. stoljeću, 1
- Naziv bosanski jezik - norma i standardizacija, 1

II KNJIŽEVNOST I LEKTIRA 69 sati

Realizam 8+5

Realizam u Evropi, 1

- Onore de Balzak: *Čiča Gorio*, L 2
- Fjodor Mihajlovič Dostojevski: *Zločin i kazna*, L 2
- Nikolaj Vasiljevič Gogolj: *Šinjel*, 1
- Lav Nikolajevič Tolstoj: *Ana Karenjina*, L 2

Realizam u južnoslavenskim književnostima 1+1

- Relizam u južnoslavenskim književnostima (panoramni pregled: Laza Lazarević, Radoje Domanović), 1

Bošnjačka preporodna književnost 8+6

- Bošnjačka preporodna književnost, opće napomene, 1
- Listovi: *Bošnjak*, *Behar*, *Gajret* i *Biser*, 1
- Mehmed-beg Kapetanović Ljubušak (izbor), 1
- Safvet-beg Bašagić (izbor), 1
- Edhem Mulabdić: *Zeleno busenje*, L 1
- Osman-Aziz (izbor), 1
- Nafija Sarajlić: *Teme*, 1
- Abdurezak H. Bjelevac: *Minka*, L 1

Moderna 7+3

Moderna u svjetskoj književnosti (pregled), 1

- Šarl Bodler (izbor), 1
- Artur Rembo ili Pol Verlen (izbor), 1
- Rajner Marija Rilke (izbor), 1
- Volt Vitmen (izbor), 1
- Antun Pavlović Čehov (izbor), 1
- Halil Džubran (izbor), 1

Moderna u srpskoj književnosti, 3+1

- Bora Stanković: *Nečista krv*, 1
- Petar Kočić (izbor), 1
- Aleksa Šantić (izbor), 1

Moderna u bošnjačkoj književnosti, 2+1

- M.Ć. Ćatić (izbor), 1
- Osman Đikić (izbor), 1

Književnost između dva svjetska rata 5+2

Književnost u svijetu, 1

- Franc Kafka: *Proces*, L 2
- Taha Husein: *Dani*, L 2

Južnoslavenske književnosti između dva svjetska rata 9+7

Srpska književnost između dva svjetska rata (pregled), 1

- M. Crnjanski: *Sumatra*, 1
- Branislav Nušić: *Gospođa ministarka*, 1
- Isak Samokovlija (izbor), 1

Bošnjačka književnost, 1

- Hamza Humo (izbor iz poezije), 1
- Ahmed Muradbegović (izbor), 1
- Hasan Kikić: *K. und K. goveda*, 1
- Književno-znanstvene vrste, 1

Način ostvarivanja programa

Program sadrži ciljeve, zadatke i sadržaj nastavnog predmeta Bosanski jezik i književnost. Sadržaj se realizira u okviru dviju programskih cjelina: jezik (sa pravopisom, historijom jezika i jezičkom kulturom) i književnost (sa lektinom). Svi sadržaji se trebaju realizirati po principima postupnosti, horizontalne i vertikalne povezanosti, primjerenosti, savremenosti, korelacije, integracije, socijalne interakcije, individualizacije i diferencijacije, povezanosti sa životom i učeničke aktivnosti. Od ukupnog fonda sati do 70% se odnosi na obradu, a preostali sati na vježbe, utvrđivanja, ponavljanja, sistematizacije, provjere i ocjenjivanja, s tim da nastavnik može u okviru istoga časa kombinovati dva ili više tipova časa. Za nastavno gradivo iz jezika je predviđeno 66 sati u gimnaziji društveno-jezičkog smjera, 50 sati u gimnaziji općeg i 39 sati u gimnaziji matematičkog smjera, a za gradivo iz književnosti 114 sati u gimnaziji društveno-jezičkog smjera, 94 sata u gimnaziji općeg, 69 sati u gimnaziji matematičkog smjera.

Broj sati uz određena nastavna područja i nastavne jedinice je dat unaprijed, ali se time ne umanjuje i ne uskraćuje fleksibilnost u planiranju koja omogućava svakom nastavniku da tempo, dinamiku i nivo složenosti prilagodi potrebama i mogućnostima svakog odjeljenja i svakog učenika. Nastavnik može, uzevši u obzir predznanje, realne mogućnosti i razvijene sposobnosti svakog učenika, praviti manja odstupanja, bilo da poveća ili smanji ukupan broj časova planiranih za neku oblast (ne preporučuju se oscilacije veće od dva časa), ili da mijenja samo tip časa (obrada, vježba, ponavljanje, sistematizacija, provjera).

Programski sadržaji iz jezika omogućavaju učenicima da steknu znanje o jeziku kao društvenoj pojavi i najznačajnijem sredstvu komunikacije, te o jeziku kao sistemu znakova i o njegovim univerzalnim vrijednostima, a pritom će sticati znanja o bosanskom jeziku, njegovom mjestu i ulozi u bogatoj jezičkoj zajednici.

U III razredu gimnazije gradivo iz jezika obuhvata područje sintakse i sintaksičkih jedinica (sintagma, rečenica i vezani tekst). Učenici će obnoviti i proširiti znanja o sintagmi, vrstama i tipovima sintagmi, te značaju razumijevanja sintagme i njenoj ulozi u rečeničnom i izvanrečeničnom ustrojstvu (prisustvo i funkcionalnost sintagme u naslovima, nazivima, u porukama, reklamama...). Pritom je važno ovladati i pojmom sintakse, odnosno ovladati znanjima o punoznačnim i nepunoznačnim riječima, što je nužan preduslov za kvalitetnu analizu i razumijevanje rečenice i rečeničnog ustrojstva. Obnovit će i proširiti znanje o rečenici, sadržaju rečenice, rečeničnim članovima, funkcionalnosti i složenosti rečenice, tipovima rečenica, odnosima među klauzama unutar složene rečenice, nezavisnosloženim i zavisnosloženim rečenicama, jednostrukosloženim i višestrukosloženim rečenicama, rečenici kao temelju svakog (usmenog i pismenog) iskaza. Na kraju će pristupiti obnavljanju i proširivanju znanja o vezanom tekstu kao sintaksičkoj jedinici najvišega ranga te će se prisjetiti tipova vezanog teksta, a učiti će i o tipovima veze među rečenicama u vezanom tekstu, te tekstualnim konektorima. Sadržaji su učenicima poznati od ranije, ali oni zahtijevaju novi i potpuniji pristup te će se

realizirati na višem teorijskom nivou u odnosu na prethodne razrede. Prilikom realizacije časova iz jezika treba koristiti (kad god je moguće) primjere iz književnih tekstova, a akcenat stavljati na prigodne tekstove iz bošnjačke književnosti.

Pravopis i pravogovor moraju biti prisutni u svakom segmentu izučavanja jezika i književnosti kao i u svim vidovima komunikacije.

Časovi jezičke kulture objedinjuju kreativne i literarne mogućnosti učenika sa usvojenim sadržajima iz jezika i književnosti te pravopisnom normom.

Obavezne su četiri školske zadaće u toku godine sa temama vezanim za NPP ili u skladu sa aktuelnim društvenim dešavanjima.

Svaki nastavnik će u skladu sa stvarnim mogućnostima i konkretnim potrebama odjeljenja pristupiti realizaciji navedenih jedinica. Prilikom planiranja i realizacije nastavnog gradiva treba uzeti u obzir i stalno ponavljanje iz prethodnih razreda te otklanjanje eventulanih propusta u jezičkom, pravopisnom i stilskom izrazu učenika.

Gradivo iz književnosti se može razvrstati u tematske krugove: krug intimnih tema, nacionalno-historijskih tematski krug, pejzaž, krug mistično-okultnih tema... U svaki tematski krug uključuju se reprezentativni tekstovi koji se interpretiraju. U sintezi koja slijedi poslije obrade tematskih krugova izvode se opće odlike književnog pravca i tematskog kruga unutar književnog pravca koji se oblikuje kao stilska formacija.

Gradivo se može strukturirati i na problemsko-idejnoj osnovi ali i u sistemu književnih rodova i vrsta (žanrovsko strukturiranje gradiva) lirika, pripovijedna proza drama, poema, putopis.

Povijesne, sociološke, ekonomske, filozofske i općekulturne informacije ugrađuju se u interpretaciju tekstova i sintezu koja izrasta iz interpretacije.

Značajno je učenike upoznati sa kulturnim i političkim programom narodnog preporoda i reprezentativnim predstavnicima ovog perioda. Na značajnim djelima isticat će se književno-estetske vrijednosti preporodne književnosti.

Svojom idejno-estetskom usmjerenošću preporodna književnost razvija rodoljubiva osjećanja, svijest o pripadnosti svom narodu, ljubav prema jeziku i nacionalnoj baštini, vjeru u pobjedu dobra i pravde...

U interpretaciji književnih tekstova smjenjivat će se različiti tipovi analize (idejno-tematska, psihološka, sociološka, stilistička, etička, filozofska). Gradivo ovog razdoblja trebalo bi interpretirati u sistemu interpretativno-analitičke, informativno-reproduktivne i stvaralačko-problemske nastave.

U realizaciji književnog opusa koji se odnosi na period realizma trebalo bi razgraničiti značenje toga termina jer realizam označava metodu stvaranja i umjetničku epohu. Kao umjetnička epoha realizam se razvija sredinom 19. stoljeća, a kao metoda pojavljuje se od najranijih vremena. Realizmu pripadaju reprezentativni pisci i djela, te teoretičari realizma. Gradivo realizma može se strukturirati prema različitim kriterijima,

na osnovu tematsko-problemske usmjerenosti mogli bismo uspostaviti jedan tematski krug koji bi počivao na prikazu građanskog društva (Balzak - *Čiča Gorio*), potom krug koji je posvećen socijalnom reformatoru (Dostojevski – *Zločin i kazna*)...Osim ovog načina metodičkog strukturiranja, može se primijeniti i žanrovski kriterij (socijalni roman, socijalno-psihološki roman, naturalistički roman, realistička novela i realistička drama). Realizam se može posebno proučavati u pojedinim nacionalnim književnostima (francuski realizam, ruski realizam....) S obzirom da realistička epoha obiluje većim epskim strukturama potrebno je ravnomjerno rasporediti čitanje tih djela. Određivanje realizma kao stilske formacije ostvaruje se poslije analize odabranih djela. U sintezu se uključuju historijske, znanstvene, društvene, filozofske i druge obavijesti. Na osnovu toga određuje se realistička epoha. U analizi djela realističkih pisaca možemo izgrađivati moralne principe, tokom analize uglavnom će se primjenjivati princip egzemplarnosti, te interpretativno-analitički i problemsko-stvaralački sistem nastave.

Realizam u djelima južnoslavenskih pisaca zasniva se na tematskim krugovima koji se odnose na propadanje plemstva, odlazak seoske djece u grad, moralno propadanje sela pod utjecajem kapitalističkih odnosa, propadanje intelektualaca u malograđanskoj sredini, socijalna nepravda, pojava zelenaštva i lihvarstva. Učenici će inspirisani tim idejama izraživati svoj stav prema društvenim moralnim i drugim problemima koji su postavljeni u tim djelima. Neki pisci realistične književnosti na južnoslavenskim prostorima njeguju satirični stav prema negativnim društvenim pojavama u obradi realizma može se afirmirati i komparativni pristup realizma pisaca sa južnoslavenskog prostora sa piscima evropskog realizma.

Moderna u evropskoj književnosti najavljuje novu stvaralačku orijentaciju koja ima svoju društvenu pozadinu. Mijenja se duhovna klima, nastaje osjećaj zasićenosti, umora i beznada. Iskazuje se nepovjerenje prema znanosti, u filozofiji dolazi do izražaja iracionalistička komponenta. Na reprezentativnim uzorima učenici će upoznati osnovne tendencije, nova obilježja, nove orijentacije koje afirmiraju proleterski humanizam. U književnosti južnoslavenske moderne dolazi do izražaja kozmopolitska i nacionalna orijentacija. U proučavanju književno-estetskih manira isticat će se izraz koji se uklapa u tokove evropske moderne. Književni tekstovi koji su odabrani za interpretaciju proširit će učenikove spoznaje, te razvijati socijalna i moralna osjećanja, kritički stav prema svijetu, te angažiranje u borbi za afirmaciju lične slobode i ravnopravnosti. Gradivo koje je odabrano iz opusa moderne južnoslavenskih književnih stvaralaca može se obrađivati u interpretativno-analitičkom, stvaralačko-problemskom i informativno-reproduktivnom sistemu.

Sadržaji nastavnoga gradiva iz predmeta Bosanski jezik i književnost za III razred srednjih stručnih trogodišnjih škola

(2 sata sedmično, 60 sati godišnje)

Ciljevi

Cilj nastave bosanskoga jezika i književnosti u srednjim stručnim trogodišnjim školama je obnavljanje, vježbanje i stalno učenje i usavršavanje standardnog bosanskog jezika koji se proučava u odgojno-obrazovnim ustanovama gdje se odvija nastava na bosanskome jeziku.

Potrebno je obezbjeđivanje i ostvarivanje odgovarajućeg nivoa slušanja, govorenja, čitanja i pisanja te razvijanje sposobnosti komunikacije na bosanskom jeziku u različitim situacijama, kao i stvaranje uslova za funkcioniranje bosanskoga jezika i ovladavanje potrebnim jezičkim pojmovima.

Cilj je razvijanje istraživačke radoznalosti kao i razumijevanje različitih medijskih jezika uz uspješno korištenje informacijsko-komunikacijskih tehnologija u procesu učenja.

Unapređenje jezičke i funkcionalne pismenosti potrebne za izražavanje vlastitih misli, osjećaja, ideja, stavova, njegovanje i razvijanje čitalačke kompetencije i razvijanje sposobnosti komunikacije u različitim situacijama.

Razvijanje svijesti o očuvanju kulturno-historijske baštine kao i osposobljavanje učenika za cjeloživotno učenje i poticanje i razvijanje samostalnosti, samopouzdanja, odgovornosti i kreativnosti.

Ovladavanje jezičkom strukturom i u vezi s tim izgrađivanje svijesti o ulozi jezika u kulturnom razvoju naroda, razvijanje sposobnosti očuvanja jezičkih vrijednosti te osposobljavanje učenika da se pouzdano koriste jezičkom literaturom.

Razvijanje sposobnosti javnog nastupanja i govorenja pred drugima, razvijanje saradničkog učenja i njegovanje saradnje uopće, prihvatanje uzajamne komunikacije, rješavanje problema raspravom, razgovorom i dijalogom, razlikovanje činjenica od mišljenja, korištenje informacija iz različitih izvora (rječnici, atlasi, enciklopedije, internet i ostali mediji), učenje o pravilnom i uspješnom odabiru određenih tehnika i strategija učenja te procjenjivanje koliko su one dobre za nastavu bosanskoga jezika i književnosti.

Zadaci

Zadaci nastave bosanskoga jezika su:

- proučavanje bosanskoga jezika kao sistema na svim nivoima strukture;
- tumačenje jezičkih pojava u naslijeđenim i novostvorenim djelima;
- osposobljavanje za praktičnu primjenu teorijskih znanja o jezičkim pojavama;
- upoznavanje historije jezika i poimanje složene jezičke povijesti;
- razumijevanje dijalekata bosanskoga jezika;
- razumijevanje književnosti kao umjetnosti;
- upoznavanje sa djelima bošnjačke književnosti, književnosti južnoslavenskih naroda i sa svjetskom književnosti;
- upoznavanje sa razvojnim epohama i periodima u historiji književnosti;
- upoznavanje medija i kanala kojima su se tokom historije prenosile i predavale

naraštajima jezičke činjenice: rukopisi, knjige časopisi, manifestacije, književni i jezikoslovni pokreti i skupovi, moderna sredstva masovnog komuniciranja;
- osposobljavanje učenika za čitanje u skladu sa novim tehnologijama i idejama;
- osposobljavanje učenika da prenose informacije na jasan, logičan, precizan i sažet način.

Naziv programskih sadržaja

I JEZIK 28

Sintaksa 6

- Sintaksa (pojam i predmet sintakse), 1
- Vrste rečenica po sastavu, 1
- Predikat i subjekat, 1
- Atribut i apozicija, 1
- Prosta rečenica (struktura i tipovi prostih rečenica), 1
- Složena rečenica – vrste i slaganje složenih rečenica, 1

Tekstologija 2

- Vezani tekst - struktura, uključivanje, ustrojstvo, 1
- Tipovi veze među rečenicama u vezanom tekstu, 1

Jezik u upotrebi 17

- Raspravljavanje, diskusija, kritika, 1
- Školski pismeni zadatak (4X4), 16

Pravopis 1

- Interpunkcijski znaci u složenim rečenicama, Pisanje skraćenica, 1

Historija jezika 2

- Bosanski, hrvatski i srpski jezik u 19. stoljeću, 1
- Naziv bosanski jezik - norma i standardizacija, 1

II KNJIŽEVNOST I LEKTIRA 32 sata

Realizam 4+1

Realizam u Evropi, 1

- Onore de Balzak: *Čiča Gorio*, L 1
- Dostojevski: *Zločin i kazna*, L 1
- Lav Nikolajevič Tolstoj: *Ana Karenjina*, L 1

Realizam u južnoslavenskim književnostima 1

- Realizam u južnoslavenskim književnostima (panoramni pregled: Laza Lazarević, Radoje Domanović), 1

Bošnjačka preporodna književnost 7

- Bošnjačka preporodna književnost, opće napomene, 1
- Mehmed-beg Kapetanović Ljubušak (izbor), 1
- Safvet-beg Bašagić (izbor), 1
- Edhem Mulabdić: *Zeleno busenje*, L 1
- Osman-Aziz (izbor), 1
- Nafija Sarajlić: *Teme*, 1
- Abdurezak H. Bjelevac: *Minka*, L 1

Moderna 6

Moderna u svjetskoj književnosti (pregled), 1

- Šarl Bodler (izbor), 1
- Artur Rembo ili Pol Verlen (izbor), 1
- Rajner Marija Rilke (izbor), 1
- Volt Vitmen (izbor), 1
- Halil Džubran (izbor), 1

Moderna u srpskoj književnosti, 3

- Bora Stanković: *Nečista krv*, 1
- Petar Kočić (izbor), 1
- Aleksa Šantić (izbor), 1

Moderna u bošnjačkoj književnosti, 2

- M.Ć. Ćatić (izbor), 1
- Osman Đikić (izbor), 1

Književnost između dva svjetska rata

Književnost u svijetu, 3

- Književnost u svijetu, pregled 1
- Franc Kafka: *Proces*, L 1
- Taha Husein: *Dani*, L 1

Južnoslavenske književnosti između dva svjetska rata 9+7

Srpska književnost između dva svjetska rata (pregled), 1

- M. Crnjanski: *Sumatra*, 1
- Branislav Nušić: *Gospođa ministarka*, 1

Bošnjačka književnost, 1

- Hamza Humo (izbor iz poezije), 1
- Ahmed Muradbegović (izbor), 1
- Hasan Kikić: *K. und K. goveda*, 1

Način ostvarivanja programa

Program sadrži ciljeve, zadatke i sadržaj nastavnog predmeta Bosanski jezik i književnost. Sadržaj se realizira u okviru dviju programskih cjelina: jezik (sa pravopisom, historijom jezika i jezičkom kulturom) i književnost (sa lekturom). Svi sadržaji se trebaju realizirati po principima postupnosti, horizontalne i vertikalne povezanosti, primjerenosti, savremenosti, korelacije, integracije, socijalne interakcije, individualizacije i diferencijacije, povezanosti sa životom i učeničke aktivnosti. Od ukupnog fonda sati do 70% se odnosi na obradu, a preostali sati na vježbe, utvrđivanja, ponavljanja, sistematizacije, provjere i ocjenjivanja, s tim da nastavnik može u okviru istoga časa kombinovati dva ili više tipova časa. Za nastavno gradivo iz jezika je predviđeno 66 sati u gimnaziji društveno-jezičkog smjera, 50 sati u gimnaziji općeg i 39 sati u gimnaziji matematičkog smjera, a za gradivo iz književnosti 114 sati u gimnaziji društveno-jezičkog smjera, 94 sata u gimnaziji općeg, 69 sati u gimnaziji matematičkog smjera.

Broj sati uz određena nastavna područja i nastavne jedinice je dat unaprijed, ali se time ne umanjuje i ne uskraćuje fleksibilnost u planiranju koja omogućava svakom nastavniku da tempo, dinamiku i nivo složenosti prilagodi potrebama i mogućnostima svakog odjeljenja i svakog učenika. Nastavnik može, uzevši u obzir predznanje, realne mogućnosti i razvijene sposobnosti svakog učenika, praviti manja odstupanja, bilo da povećava ili smanji ukupan broj časova planiranih za neku oblast (ne preporučuju se

oscilacije veće od dva časa), ili da mijenja samo tip časa (obrada, vježba, ponavljanje, sistematizacija, provjera).

Programski sadržaji iz jezika omogućavaju učenicima da steknu znanje o jeziku kao društvenoj pojavi i najznačajnijem sredstvu komunikacije, te o jeziku kao sistemu znakova i o njegovim univerzalnim vrijednostima, a pritom će sticati znanja o bosanskom jeziku, njegovom mjestu i ulozi u bogatoj jezičkoj zajednici.

U III razredu gimnazije gradivo iz jezika obuhvata područje sintakse i sintaksičkih jedinica (sintagma, rečenica i vezani tekst). Učenici će obnoviti i proširiti znanja o sintagmi, vrstama i tipovima sintagmi, te značaju razumijevanja sintagme i njenoj ulozi u rečeničnom i izvanrečeničnom ustrojstvu (prisustvo i funkcionalnost sintagme u naslovima, nazivima, u porukama, reklamama...). Pritom je važno ovladati i pojmom sintakse, odnosno ovladati znanjima o punoznačnim i nepunoznačnim riječima, što je nužan preduslov za kvalitetnu analizu i razumijevanje rečenice i rečeničnog ustrojstva. Obnovit će i proširiti znanje o rečenici, sadržaju rečenice, rečeničnim članovima, funkcionalnosti i složenosti rečenice, tipovima rečenica, odnosima među klauzama unutar složene rečenice, nezavisnosloženim i zavisnosloženim rečenicama, jednostrukosloženim i višestrukosloženim rečenicama, rečenici kao temelju svakog (usmenog i pismenog) iskaza. Na kraju će pristupiti obnavljanju i proširivanju znanja o vezanom tekstu kao sintaksičkoj jedinici najvišega ranga te će se prisjetiti tipova vezanog teksta, a učiti će i o tipovima veze među rečenicama u vezanom tekstu, te tekstualnim konektorima. Sadržaji su učenicima poznati od ranije, ali oni zahtijevaju novi i potpuniji pristup te će se realizirati na višem teorijskom nivou u odnosu na prethodne razrede. Prilikom realizacije časova iz jezika treba koristiti (kad god je moguće) primjere iz književnih tekstova, a akcenat stavljati na prigodne tekstove iz bošnjačke književnosti.

Pravopis i pravogovor moraju biti prisutni u svakom segmentu izučavanja jezika i književnosti kao i u svim vidovima komunikacije.

Časovi jezičke kulture objedinjuju kreativne i literarne mogućnosti učenika sa usvojenim sadržajima iz jezika i književnosti te pravopisnom normom.

Obavezne su četiri školske zadaće u toku godine sa temama vezanim za NPP ili u skladu sa aktuelnim društvenim dešavanjima.

Svaki nastavnik će u skladu sa stvarnim mogućnostima i konkretnim potrebama odjeljenja pristupiti realizaciji navedenih jedinica. Prilikom planiranja i realizacije nastavnog gradiva treba uzeti u obzir i stalno ponavljanje iz prethodnih razreda te otklanjanje eventualnih propusta u jezičkom, pravopisnom i stilskom izrazu učenika.

Gradivo iz književnosti se može razvrstati u tematske krugove: krug intimnih tema, nacionalno-historijskih tematski krug, pejzaž, krug mistično-okultnih tema... U svaki tematski krug uključuju se reprezentativni tekstovi koji se interpretiraju. U sintezi koja slijedi poslije obrade tematskih krugova izvode se opće odlike književnog pravca i tematskog kruga unutar književnog pravca koji se oblikuje kao stilska formacija.

Gradivo se može strukturirati i na problemsko-idejnoj osnovi ali i u sistemu književnih rodova i vrsta (žanrovsko strukturiranje gradiva) lirika, pripovijedna proza drama, poema, putopis.

Povijesne, sociološke, ekonomske, filozofske i općekulturne informacije ugrađuju se u interpretaciju tekstova i sintezu koja izrasta iz interpretacije.

Značajno je učenike upoznati sa kulturnim i političkim programom narodnog preporoda i reprezentativnim predstavnicima ovog perioda. Na značajnim djelima isticat će se književno-estetske vrijednosti preporodne književnosti.

Svojom idejno-estetskom usmjerenošću preporodna književnost razvija rodoljubiva osjećanja, svijest o pripadnosti svom narodu, ljubav prema jeziku i nacionalnoj baštini, vjeru u pobjedu dobra i pravde...

U interpretaciji književnih tekstova smjenjivat će se različiti tipovi analize (idejno-tematska, psihološka, sociološka, stilistička, etička, filozofska). Gradivo ovog razdoblja trebalo bi interpretirati u sistemu interpretativno-analitičke, informativno-reproduktivne i stvaralačko-problemske nastave.

U realizaciji književnog opusa koji se odnosi na period realizma trebalo bi razgraničiti značenje toga termina jer realizam označava metodu stvaranja i umjetničku epohu. Kao umjetnička epoha realizam se razvija sredinom 19. stoljeća, a kao metoda pojavljuje se od najranijih vremena. Realizmu pripadaju reprezentativni pisci i djela, te teoretičari realizma. Gradivo realizma može se strukturirati prema različitim kriterijima, na osnovu tematsko-problemske usmjerenosti mogli bismo uspostaviti jedan tematski krug koji bi počivao na prikazu građanskog društva (Balzak - *Čiča Gorio*), potom krug koji je posvećen socijalnom reformatoru (Dostojevski – *Zločin i kazna*)...Osim ovog načina metodičkog strukturiranja, može se primijeniti i žanrovski kriterij (socijalni roman, socijalno-psihološki roman, naturalistički roman, realistička novela i realistička drama). Realizam se može posebno proučavati u pojedinim nacionalnim književnostima (francuski realizam, ruski realizam...) S obzirom da realistička epoha obiluje većim epskim strukturama potrebno je ravnomjerno rasporediti čitanje tih djela. Određivanje realizma kao stilske formacije ostvaruje se poslije analize odabranih djela. U sintezu se uključuju historijske, znanstvene, društvene, filozofske i druge obavijesti. Na osnovu toga određuje se realistička epoha. U analizi djela realističkih pisaca možemo izgrađivati moralne principe, tokom analize uglavnom će se primjenjivati princip egzemplarnosti, te interpretativno-analitički i problemsko-stvaralački sistem nastave.

Realizam u djelima južnoslavenskih pisaca zasniva se na tematskim krugovima koji se odnose na propadanje plemstva, odlazak seoske djece u grad, moralno propadanje sela pod utjecajem kapitalističkih odnosa, propadanje intelektualaca u malograđanskoj sredini, socijalna nepravda, pojava zelenaštva i lihvarstva. Učenici će inspirisani tim idejama izraživati svoj stav prema društvenim moralnim i drugim problemima koji su postavljeni u tim djelima. Neki pisci realistične književnosti na južnoslavenskim

prostorima njeguju satirični stav prema negativnim društvenim pojavama u obradi realizma može se afirmirati i komparativni pristup realizma pisaca sa južnoslavenskog prostora sa piscima evropskog realizma.

Moderna u evropskoj književnosti najavljuje novu stvaralačku orijentaciju koja ima svoju društvenu pozadinu. Mijenja se duhovna klima, nastaje osjećaj zasićenosti, umora i beznada. Iskazuje se nepovjerenje prema znanosti, u filozofiji dolazi do izražaja iracionalistička komponenta. Na reprezentativnim uzorima učenici će upoznati osnovne tendencije, nova obilježja, nove orijentacije koje afirmiraju proleterski humanizam. U književnosti južnoslavenske moderne dolazi do izražaja kozmopolitska i nacionalna orijentacija. U proučavanju književno-estetskih manira isticat će se izraz koji se uklapa u tokove evropske moderne. Književni tekstovi koji su odabrani za interpretaciju proširit će učenikove spoznaje, te razvijati socijalna i moralna osjećanja, kritički stav prema svijetu, te angažiranje u borbi za afirmaciju lične slobode i ravnopravnosti. Gradivo koje je odabrano iz opusa moderne južnoslavenskih književnih stvaralaca može se obrađivati u interpretativno-analitičkom, stvaralačko-problemskom i informativno-reproduktivnom sistemu.